

FORLØB: Danmark og Holocaust

Undervisningsforløbet er tilrettelagt med udgangspunkt i [kapitel 21](#) i bogen »Vejen til folkedrab« (Solvej Berlau og Stine Thuge, Columbus, 2023). Kapitlet er gratis tilgængeligt som I-bogskapitel. I forløbet angives såvel bogsider som overskrifter på afsnit, så læsningen kan følges uanset om der læses i bogen eller I-bogen. Forløbet er berammet til 14 moduler á cirka 70 minutter.

Forløbsbeskrivelse

I forløbet arbejder eleverne med forfølgelsen af de danske jøder under anden verdenskrig. Første del af forløbet behandler besættelsen, samarbejdspolitikken og perioden fra 1940 og frem til august 1943. Dernæst arbejder eleverne med jødeforfølgelserne i oktober 1943 og de danske jøders flugt til Sverige, herunder de gemte børn samt eksilet i Sverige. Anden halvdel af forløbet fokuserer på de cirka 500 danske og herboende jøder, der blev tilfangetaget i oktober 1943 og deporteret til Theresienstadt i det, der i dag er Tjekkiet. Eleverne arbejder med vilkårene for deportationerne, tilværelsen som kz-lejr fange og evakueringen med De Hvide Busser. Sidst i forløbet arbejder eleverne med den danske erindrings- og mindekultur forbundet med Holocaust.

Forløbet er tilrettelagt med fokus på vidnesbyrd og den fortalte historie. Målet er, at eleverne skærper deres forståelse af sammenhængen mellem det historieskabte og det historieskabende. I forløbet indgår også en række forskellige øvelser og opgaver, som træner eleverne i at undersøge fortiden, heriblandt kildeanalyse og historiske problemstillinger.

Gennem forløbet opnår eleverne faglig fordybelse og viden indenfor følgende kernestofområder:

- Holocaust
- Hovedlinjer i Danmarks historie
- Politiske ideologier, herunder ideologiernes kamp i det 20. århundrede
- Historiebrug og -formidling
- Historiefaglige teorier og metoder

Forløbsmaterialet er primært baseret på [kapitel 21](#) i »Vejen til folkedrab« (Berlau og Thuge, 2023) samt på de to dokumentarfilm [»THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab«](#) (Berlau, Thuge og Helminen, DIIS, 2009) samt [»Flugten til Sverige«](#) (Berlau og Helminen, DIIS, 2013).

Litteratur og undervisningsmaterialer:

Aarhus Universitet, Danmarkshistorien.dk,
<https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/besaettelsen-9-april>

Aarhus Universitet, Danmarkshistorien.dk <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/oprof-fra-den-tyske-besaettelsesmagt-9-april-1940>

Berlau, Solvej og Thuge, Stine, »Vejen til folkedrab«, kapitel 21, Forlaget Columbus, 2023 s. 194-217. <https://vejentilfolkedrab.ibog.forlagetcolumbus.dk/?id=150>

Syddansk Universitet, »Danske jøder i Theresienstadt – erindringens topografi«, <https://www.danishjewsintheresienstadt.org>

Historiens hus og UCL, University College Lillebælt, <https://snublesten.historienhus.dk/>

Film og podcast:

DIIS, Solvej Berlau, Stine Thuge og Suvi Helminen, »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab«, (dokumentarfilm, 2009 <https://folkedrab.dk/laererforum/undervisningsmateriale-om-holocaust-andre-folkedrab/danske-joeder-theresienstadt/se>

DIIS, Solvej Berlau og Suvi Helminen, »Flugten til Sverige« (seks korte film, 2013) <https://folkedrab.dk/temaer/oktober-43-flugten-til-sverige-tema/film-flugten-til-sverige-beretninger-fra-oktober-1943>

Humanity in Action, »Stemmer i stilheden«, 2021, <https://vimeo.com/852949811>

United States Holocaust Memorial Museum, »World War II and the Holocaust« www.youtube.com/watch?v=tMnAztCHcNo&list=PLWQC3P4psZP44TamqzwnHMFxt6-AcVlhp&index=1

DR Podcast, »Kampen om historien. Antisemitismens danmarkshistorie“, 2022 <https://www.dr.dk/lyd/p1/kampen-om-historien-3/kampen-om-historien-antisemitismens-danmarkshistorie>

DANMARK OG HOLOCAUST	
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 1	<p>Hvad er Holocaust?</p> <p>Lektie: »Vejen til folkedrab«, kapitel 1, »Folkekræftens århundrede«/ (ALTERNATIVT hvis eleverne ikke har adgang til hele bogen kan de læse artiklen »Holocaust« på Lex.dk https://denstoredanske.lex.dk/holocaust</p> <p>Mål med modulet: Eleverne bliver introduceret til forløbet, og I får afdækket klassens forhåndskendskab til Holocaust som emne.</p> <p>1.</p> <p>Indled med en snak om, hvad eleverne allerede kender til Holocaust. Tal også om, hvilket kendskab eleverne har til de danske jøders skæbne. Her får I helt grundlæggende fakta på plads. Skriv temaer, begivenheder og årstal på tavlen.</p> <p>2.</p>

	<p>Se dokumentarfilmen »World War II and the Holocaust«, United States Holocaust Memorial Museum (7 min.). www.youtube.com/watch?v=tMnAztCHcNo&list=PLWQC3P4psZP44TamqzwnHMFxt6-AcVlhp&index=1</p> <p>Hvilke oplysninger/perspektiver giver filmen, som I ikke allerede har på tavlen?</p> <p>3.</p> <p>Lad dernæst eleverne nærstudere introfotoet til bogens kapitel 1 på s. 6-7 og introducér dem til, hvordan de laver en kildeanalyse af et historisk foto.</p> <p>Introducer dernæst eleverne til at lave en kildeanalyse af et historisk foto. Lad dem arbejde med opgaven »Kvinderne fra Mizocz« på s. 11.</p> <p>5.</p> <p>Lad afslutningsvis eleverne arbejde med bogens opgave 1 »Fotografier fra Holocaust«.</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 2	<p>Besættelsen 9. april</p> <p>Lektie: Eleverne ser hjemmefra to nedenstående kapitler af DIIS-dokumentarfilmen »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab« (ca. 10 min. i alt).</p> <p>Kapitel 1: »Introduktion« https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/s-1 (2 min.)</p> <p>Kapitel 2: »Besættelsen« https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/s-2 (9 min.)</p> <p>Mål med modulet: Eleverne får kendskab til besættelsens forløb fra den 9. april 1940 til den danske regerings tilbagetræden den 29. august 1943. De får også indblik i, hvilken betydning samarbejdspolitikken fik for de danske jøder.</p> <p>1.</p> <p>Præsenter baggrunden for de filmuddrag, eleverne har set hjemmefra. »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab« er baseret på interviews med seks danskere, der fortæller om deres oplevelser som børn og unge under anden verdenskrig. Sammen med deres familier blev de deporteret til Theresienstadt, fordi de tilhørte det dansk-jødiske mindretal. I</p>

	<p>dokumentarfilmen suppleres deres historier af filmklip, fotos, arkivmateriale og tegninger.</p> <p>Opsamling på lektien:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Hvilke pointer om besættelsen blev fortalt i de to afsnit? b. Hvordan oplevede interviewpersonerne besættelsen d. 9. april 1940? c. Hvilken politisk aftale blev indgået mellem Danmark og Tyskland den 9. april? d. Hvad betød aftalen for de danske jøder? e. Hvorfor brød samarbejdspolitikken sammen den 29. august 1943? <p>2.</p> <p>Se et filmklip fra Aabenraa, der viser tyskernes indmarch d. 9. april 1940 (1,5 min.).</p> <p>https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/besaettelsen-9-april (linket til filmen er placeret er nederst på siden).</p> <p>Lad eleverne diskutere, hvad de hæfter sig ved i kilden, fx typer af våben, typer af køretøjer, de danskere, der heiler, eller skudhullerne, der tyder på modstand.</p> <p>3. Lad dernæst eleverne læse flyvebladet »Oprop«, som blev kastet ned til befolkningen om morgenen d. 9. april. Flyvebladet var en instruks om, hvordan besættelsesmagten ønskede, danskerne skulle forholde sig til besættelsen.</p> <p>https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/oprof-fra-den-tyske-besaettelsesmagt-9-april-1940</p> <p>Lad eleverne arbejde med kilden ved hjælp af grundlæggende kildekritik:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Hvad er kildens ophavssituation? b. Hvad er kildens afsender/modtager forhold? c. Hvad fortæller kilden? d. Hvilke problemstillinger kan kilden bruges til at belyse?
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 3	<p>Antisemitismens danmarkshistorie</p> <p>Lektie: https://folkedrab.dk/temaer/holocaust-benaegtelse/hvad-er-holocaust-benaegtelse/hvad-er-antisemitisme</p> <p>Mål med modulet: At eleverne får kendskab til den dansk-jødiske historie samt til antisemitismens danmarkshistorie.</p> <p>1.</p>

	<p>Lad eleverne gå en tur og lytte til »Kampen om historien. Antisemitismens danmarkshistorie«, (56 min) https://www.dr.dk/lyd/p1/kampen-om-historien-3/kampen-om-historien-antisemitismens-danmarkshistorie hvor Adam Holm taler med historiker Bent Blüdnikow og lektor i historie Sofie Lene Bak.</p> <p>Lad eleverne læse denne tekst, før de lytter til programmet: De første jøder kom til Danmark i 1600-tallet, og helt frem til midten af 1960'erne, hvor de såkaldte gæstearbejdere kom til landet, var jøderne stort set ene om at udgøre en minoritetsbefolkning i et evangelisk-luthersk samfund. 7000 jøders flugt til Sverige i oktober 1943 står stadig som et moralsk omdrejningspunkt i nyere dansk historie og som Besættelsestidens måske vigtigste enkeltstående begivenhed. Men den jødiske tilstedeværelse i Danmark har også givet anledning til chikane, fordomme og fjendtlighed.</p> <p>Spørgsmål til opsamling: Hvad bliver fortalt om antisemitismens historie i Danmark? Hvor meget har antisemitismen fyldt i historiebøgerne og offentligheden? Hvilke spørgsmål og diskussioner rejser programmet om antisemitisme og de danske jøders flugt fra jødeforfølgelserne i 1943?</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 4	<p>Oktober 1943 – Aktionen mod de danske jøder</p> <p>Lektie: »Vejen til folkedrab«, kapitel 21 s. 196-200 (til og med boksen »Tysk dobbeltspil« s. 200).</p> <p>Mål: Eleverne får indblik i jødeforfølgelserne i Danmark i oktober 1943.</p> <p>1.</p> <p>Indled med en to-og-to opsamling på dagens læsning:</p> <ol style="list-style-type: none"> Hvad førte til, at den danske regering trådte tilbage den 29. august 1943? Hvem var Werner Best, og hvad planlagde han? Hvordan blev de danske jøder advaret, og hvad skete der derefter? <p>2.</p> <p>Se den animerede film »Stemmer i stilheden« (18 min) som fortæller historien om tidligere overrabbiner Bent Melchior, der som 14-årig måtte flygte fra sit hjem i København under jødeforfølgelserne.</p> <p>»Stemmer i stilheden«, Humanity in Action, 2021, https://vimeo.com/852949811</p>

	<p>Lad eleverne overveje, hvorfor filmen er lavet som animationsfilm. Hvilken forskel gør det, at filmen ikke er dokumentarisk?</p> <p>Tal også om filmens fortælling, fx:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Hvad ved flugten gjorde indtryk på Bent og hvorfor? b. Hvad fortæller Bent om, hvor mange danske jøder der flygtede? c. Hvad fortæller han om vilkårene for de folk på flugt? d. Hvorfor var flugten svær at holde hemmelig? e. Hvor flygtede familien Melchior hen, og hvilke overvejelser havde de? f. Hvad kan forklare at præsten hjalp familien Melchior? g. Hvad skete der i Gilleleje? h. Hvorfor valgte flertallet af de danske jøder at flygte til Sverige? i. Hvad var udfordringen ved at flygte til Sverige? j. Hvad skete der da familien Melchior forsøgte at flygte over Øresund? k. Hvad fortæller Bent om at komme til et andet land som flygtning? l. Hvad fortæller Bent om behandlingen af de danske jøder i Sverige? m. Hvad fortæller Bent om hjemkomsten og hvad flugten har betydet for hans liv? <p>3.</p> <p>Supplér eventuelt med at eleverne læser bogens kilde 53 »Hvor går man hen?«, hvor Bent Melchior fortæller om familiens overvejelser. Dernæst skal de besvare arbejdsspørgsmålene s. 199.</p> <p>4.</p> <p>Diskutér til sidst Werner Bests rolle i både jødeforfølgelserne og advarslen til det jødiske samfund. Hvordan kan Werner Best være både for og imod aktionen mod de danske jøder? Diskuter hvad der kan forklare det tyske dobbeltspil. Inddrag boksen s. 200.</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
<p>Modul 5</p>	<p>Flugten over Øresund</p> <p>Lektie: »Vejen til folkedrab«, kapitel 21, s. 200-205 (fra afsnittet »Flugten til Sverige« til og med »Eksilet i Sverige«).</p> <p>Mål: Eleverne får indblik i vilkårene for flugten i oktober 1943.</p> <p>1.</p> <p>Tal med eleverne om læsningen til i dag. Hvad hæftede de sig ved?</p> <p>2.</p> <p>Introducér begreberne 'nationalt narrativ' og 'kollektiv erindring'.</p>

3.

De danske jøders flugt til Sverige er historien om 90 % af et jødisk mindretal, der overlevede Holocaust. I sammenligning med resten af Europa er det en unik fortælling. Det nationale narrativ og den kollektive erindring i Danmark har siden krigen været fokuseret på denne unikke fortælling. Det betyder, at andre aspekter har været nedtonet. Men nuancerne i historien træder frem, når perioden bliver undersøgt historiefagligt.

Lad eleverne samle op på de forskellige aspekter af flugten til Sverige:

- Antallet, der flygtede til sikkerhed
- Penge og flugt
- De gemte børn
- Dem, der blev pågrebet
- Dem, der døde
- Eksilet i Sverige

4.

Inddel klassen i grupper på fire. Hvert gruppemedlem ser en kort film, der fortæller en flugthistorie. Eleverne skal tage noter og kunne genfortælle historien for de øvrige gruppemedlemmer.

»Alene på flugt«

»Robåd til Hven«

»Flugtens pris«

»Omveje til Sverige«

Filmene findes her: <https://folkedrab.dk/temaer/oktober-43-flugten-til-sverige-tema/film-flugten-til-sverige-beretninger-fra-oktober-1943>

3. Saml op på øvelsen og diskutér hvilke faktorer, der muliggjorde masseflugten.

5.

Tal om øjenvidner som kilder til historien.

- a. Hvad betyder det for film som disse, at historien bliver fortalt af øjenvidner?
- b. Hvad er forskellen mellem at lære historien i en bog og få den fortalt af en person, der selv oplevede den?
- c. Er det vigtigt at bevare personlige beretninger fra Holocaust? Hvorfor/hvorfor ikke?

MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 6	<p>Splittede familier og gemte børn</p> <p>Lektie: Eleverne ser »Forliset« som lektie.</p> <p>https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/seks-film-om-flugten-til-sverige-flugten-2</p> <p>Mål: Eleverne får indblik konsekvenserne for familier, hvor flugten slog fejl, eller hvor ikke alle kom med til Sverige.</p> <p>1.</p> <p>Som opsamling på lektien genfortæller eleverne Fannys og Sonjas historie for hinanden.</p> <p>2. Lad læser bogens kilde 55 »Jeg så ikke min far og bror igen« (uddrag fra filmen). Saml op på arbejdsspørgsmålene til kilden.</p> <p>3. Fanny var den eneste fra familien, der nåede til Sverige. Hendes bror og far druknede, og hendes mor og fire andre søskende blev deporteret til kz-lejren Theresienstadt. Lad eleverne læse teksten til et postkort, som Fanny sendte fra Sverige til sin lillebror på 5 år, der var i Theresienstadt. Lad eleverne vurdere Fannys motiv for at skrive, som hun gjorde.</p> <p>https://folkedrab.dk/kilder/der-vater-und-adolf-hat-dass-auch-gut</p> <p>4.</p> <p>Se dernæst filmen »Gemt barn« om Tove Udsholt, der som 3-årig blev ladet tilbage hos en fiskerfamilie i Gilleleje, da hendes mor flygtede til Sverige.</p> <p>https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/seks-film-om-flugten-til-sverige-flugten-4</p> <p>5.</p> <p>Saml op på filmen og diskutér, hvad der kan have motiveret nogle forældre til at efterlade deres børn i Danmark. Inddrag evt. bogens kilde 54 »Det er redningen for min datter«, der handler om Tove.</p> <p>6.</p> <p>Tag sidst en diskussion af spørgsmålet om, hvorfor de danske fiskere tog penge for at sejle flygtningene over Øresund, og hvordan livet var som flygtning i Sverige.</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET

Modul 7	<p>Skriv en historiske redegørelse</p> <p>Mål: Træn elevernes skriftlige færdigheder i historie.</p> <p>1.</p> <p>Lad eleverne individuelt eller i fællesskab lave et mindmap over, hvad de har lært hidtil i forløbet. Inddrag fx følgende punkter: Besættelsen 1940, regeringens tilbagetræden i august 1943, Werner Best, advarslen til det jødiske samfund, jødeaktionen, flugten til Sverige, de gemte børn, eksilet i Sverige.</p> <p>2.</p> <p>Giv klassen 30 minutter til koncentreret skrivning. Med udgangspunkt i mindmappet skal de skrive en redegørelse for begivenhederne.</p> <p>3.</p> <p>Lad eleverne gennemlæse to andre elevers tekster og give faglig og sproglig feedback til hinanden. Sidst skal de rette deres egen tekst til og gemme den som noter til denne del af forløbet.</p> <p>3.</p> <p>Saml op på øvelsen: Nogle af eleverne kan evt. læse deres redegørelse højt, og I kan tale om, hvad der gør en redegørelse god.</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 8	<p>Fra Danmark til Theresienstadt – de deporterede</p> <p>Lektie: »Vejen til folkedrab«, kapitel 21 s. 205 – 207 (fra afsnittet »Fra Danmark til Theresienstadt« til og med afsnittet »Så blev der sat lås i udefra«).</p> <p>Mål: Eleverne får kendskab til, hvad der skete med de ca. 500 danske og herboende jøder, der blev arresteret og deporteret.</p> <p>1.</p> <p>Lad først eleverne tale i par om dagens læsning. De skal uddrage 3-4 pointer, som de vil fremhæve som de væsentligste. Saml op i fællesskab.</p> <p>2.</p> <p>Arbejd videre med øjenvidneberetninger fra de seks danske jøder, der i modul 2 fortalte om hverdagen under besættelsen.</p> <p>Se i fællesskab to kapitler af »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab«:</p>

	<p>I. Kapitel 3 »Tilfangetagelsen« (8 min.) https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/s-3</p> <p>II. Kapitel 4 »Deportation« (8 min.) https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/s-4</p> <p>Saml op på filmens temaer.</p> <p>3.</p> <p>Lad derefter eleverne arbejde med bogens kilde 56 »Hvad om det var dit barn og din kone, der gik dér?« og kilde 57 »Schneller! Verdamte Jude«.</p> <p>4.</p> <p>Saml op på arbejdet med kilderne i fællesskab og lad eleverne gøre status over, hvad de lærte af nyt i modulet.</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 9	<p>Livet som kz-lejrfange</p> <p>Lektie: »Vejen til folkedrab«, kapitel 21, s. 208-212 (fra afsnittet »En gennemgangslejr« til og med »Pakker med fødevarer fra Danmark«).</p> <p>Mål: Eleverne får indblik i hverdagen som fange i Theresienstadt, herunder leveforhold, det jødiske selvforvaltningssystem, sult og sygdomme samt fødevarapakker fra Danmark.</p> <p>1.</p> <p>Se »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab«, kapitel 6 »Lejren« (7 min.). https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/s-6</p> <p>Se også kapitel 7 »Sult« (6 min.) https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/s-7 .</p> <p>Saml op på afsnittene.</p> <p>2.</p>

	<p>Lad dernæst eleverne undersøge og analysere fotos fra Theresienstadt.</p> <p>https://folkedrab.dk/temaer/theresienstadt/kilder-til-theresienstadt/fotogalleri/fotos-fra-theresienstadt-som-kz-lejr</p> <p>De skal udvælge og analysere et foto ved hjælp af følgende spørgsmål:</p> <ol style="list-style-type: none"> Hvilken type billede er der tale om? (privat, officielt, propaganda mv.) Hvad er motivet? (situationer, historiske hændelser). Er fotoet iscenesat eller autentisk – og hvilken betydning har det? Hvad er afsender/modtager forholdet? Hvad er billedets beretning? Bemærk evt. modsætninger, fx personers placeringer, kropssprog mv. Er der en særlig stemning, der dominerer? Er der bestemte værdiforestillinger eller tendenser i tiden, som kan udledes af billedet? <p>3.</p> <p>Hvis der er tid, lad eleverne undersøge andre kilder fra Theresienstadt.</p> <p>https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/kilder/kilder-til-theresienstadt/dokumenter/breve-og-postkort</p> <p>4.</p> <p>Afslut med, at eleverne skaber overblik over dagens læsning, fx via et mindmap, noter eller andet. Hvilket kendskab har eleverne nu til livet som fange i Theresienstadt?</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
<p>Modul 10</p>	<p>Transport</p> <p>Lektie: »Vejen til folkedrab«, kapitel 21, s. 212-214 (fra »At komme i transport « til og med »Kilde 59«).</p> <p>Mål: Eleverne lærer om Theresienstadts funktion som gennemgangslejr til udryddelseslejren Auschwitz, og hvad transporter betød for fangerne.</p> <p>1.</p> <p>Se »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab«, kapitel 7 »Transport« (6 min.). https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/s-8</p> <p>Saml op på dagens tema. Hvad var en transport, og hvad kan forklare, at de danske jøder var undtaget?</p> <p>2.</p>

	<p>Analysér i fællesskab bogen kilde 59 »Adskillelse af mødre og børn« og diskuter, hvordan man kan lave en kildeanalyse af en tegning som denne.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvorfor er tegninger som denne vigtige for nutidens forståelse af Theresienstadt? • Sæt tegningerne i relation til fotos, som I arbejdede med i sidste modul gang, og overvej, om der er forskel på den kildemæssige værdi af et foto og en tegning. Hvad kan tegninger fortælle noget om, som fotos ikke kan? Begrund svaret. <p>3.</p> <p>Lad derefter eleverne arbejde med bogens kilde 58 »Man kan ikke engang græde«.</p> <p>Saml op på analysen.</p> <p>4.</p> <p>Lad eleverne selvstændigt undersøge andre illustrationer og tegninger, som viser fangelivet i Theresienstadt.</p> <p>https://folkedrab.dk/temaer/theresienstadt/kilder-til-theresienstadt/tegninger-fra-theresienstadt</p> <p>Opsamling i fællesskab.</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 11	<p>De Hvide Busser</p> <p>Lektie: »Vejen til folkedrab«, kapitel 21, s. 214-217 (fra »Rygtet om en bil med Dannebrog på køleren« og resten af kapitlet).</p> <p>Mål: Eleverne får kendskab til, hvordan de danske jøder i Theresienstadt blev evakueret i krigens sidste uger og kom til det neutrale Sverige med De Hvide Busser.</p> <p>1.</p> <p>Saml op på dagens læsning. Hvad var de væsentligste pointer?</p> <p>2.</p> <p>Se i fællesskab to kapitler af »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab«, kapitel 13 »De Hvide Busser« (7 min.)</p> <p>https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/-13 (7 min)</p> <p>Kapitel 14 »Hjemturen« (8 min)</p>

	<p>https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/-14</p> <p>Saml op i fællesskab. Hvad hæfter eleverne sig ved i filmen?</p> <p>3.</p> <p>Undersøg mere om redningsaktionen De Hvide Busser på Folkedrab.dk https://folkedrab.dk/artikler/de-hvide-busser</p> <ol style="list-style-type: none"> Hvad var baggrunden for og formålet med redningsaktionen? Hvilke fanger blev hentet hjem? Hvad muliggjorde redningsaktionen? <p>Saml op på spørgsmål.</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 12	<p>Vidnesbyrd i historie</p> <p>Lektie: Eleverne udforsker hjemmefra undervisningswebsiden »Danske jøder i Theresienstadt – erindringens topografi«, der er udviklet ved Syddansk Universitet www.danskejoederitheresienstadt.org/</p> <p>Eleverne skal undersøge hvilke former for viden, siden stiller til rådighed.</p> <p>Mål: Eleverne undersøger selvstændigt vidnesbyrd fra danskere i Theresienstadt og bearbejder dem til et kort oplæg.</p> <p>1.</p> <p>Saml op på elevernes hjemmearbejde med websiden www.danskejoederitheresienstadt.org</p> <p>Websiden knytter vidnesbyrd fra danskere, der var fanger i lejren, med konkrete steder i den tidligere lejr.</p> <p>Lad eleverne undersøge, hvad 'topografi' betyder, og diskutér hvad, der kan ligge i titlen »Danske jøder i Theresienstadt – erindringens topografi«.</p> <p>2.</p> <p>Inddel eleverne i grupper og giv dem følgende opgave:</p> <p>Opgave: Der er 51 personlige vidnesbyrd under de individuelle kort. I skal udvælge og undersøge 4 personer (navnene fremgår af dropdown menuen). Der skal være både mænd og kvinder blandt de udvalgte.</p> <ul style="list-style-type: none"> Undersøg først personlige baggrundsdata for de udvalgte personer (findes under "i" i højre hjørne af kortet). Fx mand eller kvinde? Alder? Undersøg dernæst hvilke oplevelser, der bliver gengivet.

	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke steder bliver der fortalt om? Hvilke erindringer, observationer og følelser knytter der sig til disse steder? • Er der sammenfald mellem de beskrevne steder? Hvis ja, sammenlign hvad de forskellige vidnesbyrd fortæller om det samme sted. • Prøv at forklare, hvorfor netop disse steder har fæstnet sig i erindringen hos de tidligere fanger. <p>Saml op i fællesskab eller lad eleverne præsentere deres arbejde for hinanden</p> <p>.</p>
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 13	<p>Krigens afslutning</p> <p>Lektie: Kapitel 15 »Befrielsen« i »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab« (8 min.) https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/-15</p> <p>Mål: Eleverne får indblik i krigens afslutning, de danske jøders tilbagevenden fra eksilet i Sverige samt det liv, der fulgte i eftertiden.</p> <p>1.</p> <p>Saml op på lektien og se i fællesskab kapitel 16 af »THERESIENSTADT – danske børn i nazistisk fangenskab«, »Eftertiden« (14 min.).</p> <p>https://folkedrab.dk/temaer/danmark-og-holocaust/film-om-danmark-og-holocaust/theresienstadt-danske-boern-i-nazistisk/-16</p> <p>Saml op på hele filmen i fællesskab.</p> <p>2.</p> <p>Eleverne har tidligere forholdt sig til øjenvidner som historiske kilder. Tag diskussionen ved hjælp af følgende spørgsmål:</p> <ol style="list-style-type: none"> I filmen har I mødt seks øjenvidner. Hvilken betydning havde det, at historien blev fortalt på den måde? Der er ganske få øjenvidner tilbage fra perioden, og om få år vil der ikke være nogen. Hvad vil det få af betydning for den kollektive erindring? Kan det fx øge risikoen for benægtelse? Begrund svaret. Hvordan forestiller I jer, at man i fremtiden vil erindre denne periode? <p>3.</p>

	Hvis der er tid, lad eleverne begynde at læse til næste modul, hvor lektien er lang.
MODUL	INDHOLD I MODULET
Modul 14	<p>Dansk mindekultur og Holocaust</p> <p>Lektie: »Vejen til folkedrab«, kapitel 20 (eleverne kan springe afsnittene fra »Tysklands kollektive erindring« til »Opa war kein nazi« over).</p> <p>Mål: Eleverne undersøger den kollektive erindring og den danske mindekultur forbundet med Holocaust, og de træner at anvende historiefaglige begreber som historiebrug og erindringspolitik.</p> <p>Problemstilling som skal behandles i modulet: Hvordan erindres Holocaust i den danske kollektive erindring?</p> <p>1.</p> <p>Introducér ovenstående problemstilling, som skal behandles i modulet. Tal også om de centrale begreber fra læsningen, særligt mindekultur, erindringssteder, kollektiv erindring, historiebrug og erindringspolitik. Mind eleverne om, at I talte om begreberne nationalt narrativ og kollektiv erindring i modul 4.</p> <p>2.</p> <p>Tal om forskellen mellem personlige erindringer og officielle mindekulturer. Hvordan tror eleverne, at Holocaust erindres i Danmark – og af hvem?</p> <p>Tal om begrebet 'erindringssteder'. Lad eleverne søge på eksempler på erindringssteder som mindestenen for deporterede der står på Langelinie kaj i København (se s. 216), snublesten (se s. 187), Dansk Jødisk Museum, Frihedsmuseet, film, bøger eller andet.</p> <p>3.</p> <p>Lad eleverne se på fotoet om snublesten s. 187. Lad dem dernæst undersøge historieprojektet 'snublesten' https://snublesten.historienshus.dk/. Snublesten, eller <i>stolpersteine</i>, er mindesmærker på størrelse med brosten, der nedlægges ud for huse, hvor der boede ofre for nazismen.</p> <p>Lad eleverne undersøge hvilke typer af ofre, der lagt sten for (fx politimænd, modstandsfolk, jøder).</p> <p>Diskutér hvad målet er med at lægge sten for ofrene. Er snublesten et erindringssted?</p> <p>Tidligere i forløbet har eleverne mødt de to søskende Fanny og Salle Fischermann. Deres far og bror druknede i forsøget på at krydre Øresund i</p>

oktober 1943, og mens Fanny endte alene i Sverige, blev Salle deporteret med deres mor og 3 andre søskende. I København er der nedlagt snublesten ved den adresse, hvor familien boede før deportationen.

Lad eleverne via kortet forsøge at finde de sten der er lagt for Elias Leopold Fischermann, Martha Fischermann og Adolf Anté Fischermann.

(Hint: hvis det er svært at finde, så skal eleverne kigge i retning af Bispebjerg).

4.

Lad herefter eleverne undersøge den danske minde- og mærkedag Auschwitz-dag ved hjælp af Undervisningsministeriets webside www.aldrigmere.dk

Er websiden et erindringssted?

4.

Eleverne læser bogens kilde 51 »Hvad er Auschwitz-dag?« og kilde 52 »Vejen til at undgå fortidens grusomme fejl« og besvarer arbejdsspørgsmål.

5.

Saml op på arbejdsspørgsmål og tag en fælles diskussion af, om Auschwitz-dag er et udtryk for erindringspolitik (inddrag her evt. Adornos pointe om uddannelse og Auschwitz i boksen s. 193.)

6.

Afslut forløbet med en evaluering af elevernes udbytte.